

Др Данило Баста*

АКАДЕМИК МИХАИЛО ЂУРИЋ (1925 2011)

Двадесет петог новембра 2011. године окончан је животни пут професора Михаила Ђурића у његовој осамдесет седмој години. Једна деоница тога пута, важна и плодна, припада и овом факултету. Због тога, у овом часу, наше мисли и наша сећања, свакако и осећања, упућујемо покојном професору Ђурићу, његовој личности, животу и, понад свега, његовом делу.

Свима је знано да је професор Михаило Ђурић био превасходно филозоф, и то један од најзначајнијих у српској филозофији XX века, нарочито његове друге половине. Мање је, међутим, познато како су, где и када започели његов филозофски пут и филозофски развој. А започели су у пуном и правом смислу речи баш на нашем Правном факултету, који је вазда, од самог свог оснивања, био шири од уско схваћених и позитивистички оријентисаних правних наука. Заслуга за то – ваља у овој прилици с поштовањем и захвалношћу рећи и признати – припада професору Радомиру Лукићу. Проницљив да уочи нечију даровитост, вредноћу и духовну окретност, он је младог Михаила Ђурића, до тада референта Државног секретаријата за привреду Народне Републике Србије („са основном месечном платом XIV платног разреда“, како се помиње у једном решењу које је потписао Мирко Тепавац), позвао за асистента. Било је то 1954. године, када је, почев од 20. фебруара, Михаило Ђурић почео да ради као асистент за Теорију државе и права. Тада и тако, започела је једна сасвим изузетна, управо бриљантна академска и универзитетска каријера, један мисаони пут са сталним успоном и све богатијим плодовима, пут, додуше, с многим тешкоћама, препрекама, па и судбинским ударцима, али пут који се ничим није могао прекинути. Јер, Михаило Ђурић је био самопрегорни подвижник филозофије,

* Аутор је редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду и дописни члан Српске академије наука и уметности.

дух слободан, храбар, отворен, самосвојан и критички настројен. Филозофији и филозофском раду, достојанству филозофије, служио је, чврсто и непоколебљиво, целим својим бићем. Зато је читав његов живот истинско оличење филозофске егзистенције у најбољем смислу те речи.

Ко је био у прилици да завири у персонални досије Михаила Ђурића, могао је да у једном документу с називом „Општи упитник“ од 8. 12. 1950. године, који је својеручно попунио сам Михаило Ђурић, на питање бр. 14 („Бави ли се научним радом и каквим“) прочита следећи одговор: „Спремам докторску дисертацију из Историје политичких доктрина“, а на питање бр. 11 („Које стране језике познаје и у којој мери“) овај одговор: „Читам научну литературу на немачком, француском и енглеском језику.“ (Исти подаци налазе се и у приложеној „Аутобиографији“ Михаила Ђурића, у којој, иначе, има и других занимљивих података.) Дакле, двадесет петогодишњи младић, дипломирани правник (завршио је факултет 1949), четири године пре но што ће постати асистент на нашем факултету, обавештава (надлежне) да, владајући трима светским језицима, припрема свој докторски рад. Била је то теза „Идеја природног права код грчких софиста“. Одбранио ју је крајем године у којој је постао асистент – 27. децембра 1954. на Правном факултету у Београду пред комисијом коју су сачињавали: председник Милош Н. Ђурић, професор Филозофског факултета у Београду, и чланови: Радомир Д. Лукић, професор Правног факултета у Београду, Олег Мандић, професор Правног факултета у Загребу, Вељко Кораћ, професор Филозофског факултета у Београду и Борислав Благојевић, професор Правног факултета у Београду. Научноауторитативнија комисија, при том петочлана, једва да се могла и замислити. Ту околност неизоставно треба имати у виду. Али, треба имати на уму још нешто: да је, наиме, у оно време свевладајуће класне и догматске, историјско-материјалистичке парадигме у теорији права код нас, Михаило Ђурић написао и одбранио докторску тезу о природном праву грчких софиста, недвосмислено ставивши тиме до знања да на тлу филозофије права – јер његова теза несумњиво припада баш тој филозофској дисциплини, па је и данас на списку литературе за израду студентских семинарских радова – хоће да иде слободно и одважно, изван наметнутих методских образаца и ограничења, управљајући се по начелима и захтевима неспутаног филозофског ума и њиме надахнутог истраживања.

Докторска теза Михаила Ђурића значајна је и по томе што је непобитно посведочила његову укорененост и приврженост грчком филозофском наслеђу и тиме грчком филозофском завичају. Њему ће он остати мисаоно одан све до краја своје духовне делатности. Довољно је поменути његову изврсну, зрелу и беспрекорним српским језиком написану књигу *Хуманизам као политички идеал* из

1968. године. На подлози изворне мисли старих Грка, с ослонцем на најзнатнија дела угледних аутора посвећена митологији, филозофији и целокупној старогрчкој баштини, Михаило Ђурић је у том свом „огледу о грчкој култури“ (како гласи поднаслов књиге) дао целовит поглед на изворе, покретаче, начела и непролазне вредности грчког света културе и политике, без којих се никаква Европа – а понајмање ова капиталистичко-новчарска и лихварско-банкарска, која се (и таква) тетурала и на све стране пружа свој дужнички шешир! – не може ни замислити. Треба се, исто тако, опоменути да завршни, дванаести том Ђурићевих *Сабраних списа* (чије је објављивање 2009. године великодушно потпомогао и наш факултет, па је и њихов суиздавач), који носи наслов *Крхко људско добро*, садржи истоимену расправу у којој је реч о Аристотеловој практичкој филозофији и њеној актуелности, не само за данашњу и будућу филозофију него – што је, може бити, важније – и за човеков живот и опстанак у свету. Управо та књига довршава Ђурићев мисаони лук на чијем су почетку његова докторска дисертација и други рани радови посвећени античкој филозофији.

Статусно напредовање Михаила Ђурића на нашем факултету имало је свој равномеран ток. За петнаест година прешао је пут од асистента до редовног професора. Сваки корак на том путу има покриће у некој Ђурићевој значајној књизи. У највише звање изабран је 1969. године. Тада је, 20. маја, Већу Правног факултета поднет извештај четворице професора – Николе Стјепановића, Радомира Лукића, Милана Милутиновића и Вука Павићевића. Они су истакли Ђурићеву предавачку делатност, рекавши: „Као наставник и предавач Ђурић је веома савестан и систематичан; његова предавања су увек добро припремљена и на великој висини, тако да је свуда где је држао предавања веома цењен и радо слушан, а међу студентима ужива углед и поштовање.“ Потписници извештаја су посебно нагласили Ђурићев учинак као научног радника, подвукавши његове књиге, објављене после избора за ванредног професора. То су *Социологија Макса Вебера* (1964) и *Хуманизам као политички идеал* (1968). Нема сумње да је баш ова друга књига послужила као главна основа за унапређење Михаила Ђурића у звање редовног професора. Потписницима служи на част што су, у једном осетљивом тренутку после студентске побуне 1968. године у којој је и професор Ђурић узео учешћа својим познатим говорима, свој извештај упућен Већу завршили овим речима: „У закључку се може рећи да је Ђурић одличан наставник и значајан научни радник. Он историју политичких и друштвених учења обрађује у ширем оквиру опште социолошке па и филозофске проблематике, што његов рад уздиже на значајну висину – то престаје бити уско стручан, сух посао и постаје једна друштвена делатност која критички посматра данашње друштво и човека и пред-

лаже излаз борбом за ново друштво и човека... Као такав ангажован писац Ђурић је постао познат и широкој јавности и он врши знатан утицај на развој односних друштвених дисциплина. И као наставник и као научни и јавни радник Ђурић у потпуности испуњује услове предвиђене Статутом Правног факултета да буде изабран за редовног професора за Историју политичких теорија“. Из накнадне забелешке припојене извештају види се да је Михаило Ђурић изабран за редовног професора са 25 гласова. Два гласа су била уздржана.

Искреник и приврженик филозофије, који је добро знао и самим собом потврдио да је она несводљив индивидуални чин, али да је по својој суштини, као умно поимање или појмовно умовање, општељудска, универзална, јер је, према Канту, њено основно питање (у које се сливају сва друга) „Шта је човек?“, Михаило Ђурић је такође знао да филозофија има и својих националних обележја (због језика на којем се изражава или културне традиције у којој се развија), те да филозоф, особито у тешким тренуцима државне и историјске егзистенције народа којем припада, не може бити равнодушан и обитавати у контемплативној сфери свога мудровања. Напротив, он мора, сходно налозима саме филозофије, изићи на агору и од свога ума, опет речено кантовски, начинити јавну употребу. Тако је у два наврата, у два одсудна тренутка, с високом одговорношћу поступио и наступио професор Ђурић – 1971. године у расправи о уставним амандманима којима се припремало уништење Југославије, и 1999, када је један војни савез злочиначки и агресорски послао свога „Милосрдног анђела“ да бомбардује и трује нашу отаџбину. Ко данас узме да прочита те говоре – а због првога је у титоистичкој сатрапији платио високу цену – искусиће истину његових далекосежних речи рођених из најплеменитије филозофске савести. Та је савест код њега била залога потпуне сагласности мишљења и деловања, филозофије и сопственог живота, духа и практичног чињења. Није погрешно један Ђурићев млађи ученик и сарадник, кога је он подстицао, усмеравао и о његовом филозофском развоју помно и очински бринуо, када је у једном разговору о делима професора Ђурића у његовом родном граду Шапцу, за њега, поводећи се за оним што је негда било казано о Филипу Меланхтону, рекао да је *Praeceptor Serbiae*, тј. *учитељ Србије*. А он је то могао да буде, па и да за нашу будућност остане, стога што је мислио и делао у знаку двеју језгровитих речи Карла Јасперса: прве, да „филозофија није недужна“, и друге, да „филозофија не сме да абдицира“.

Живот Михаила Ђурића био је потпуно испуњен и остварен, а његово дело је сасвим заокружено и довршено. То је уистину овоземаљска благодат која је дарована само најређима. И у том животу и у том делу, теорија и етика мотре једна на другу, док истина

и правда излазе у сусрет једна другој и успостављају ненарушиво савезништво. Због тога су живот и дело професора Ђурића узорити, без и најмање сеновитости, достојни да се њима надахњују сви они који одолевају терору данашње заводљиве и свеprisутне баналности и који, томе насупрот, настоје да свој живот осмисле и очовече.

У пантеону београдског Правног факултета, за сада имагинарном, професору Михаилу Ђурићу несумњиво припада веома истакнуто место. Међу најодабраније личности тога нашег пантеона он се сврстао не само својим узор-животом, и не само својом одважном речју која је наш род бодрила и за њ била лековита у његовим кобним тренуцима, него највећма својим научним и филозофским делом, чију духовну архитектонику тако упечатљиво оличавају и за будућност српске културе чувају његови *Сабрани стиси* у дванаест књига, којима свакако треба придружити и прошле године објављену *Историју политичке филозофије*. Вредност тога дела знала је да оцени и уважи и Национална академија наука Републике Италије (*Accademia nazionale dei Lincei*) када му је 2009. године доделила престижну награду „Проф. Луиђи Тартуфари“. Тим поводом је професор Ђурић, на једвите јаде због поодмакле болести од које је patio, написао и свој последњи текст „Пред вратима Хада“. У њему се налази и ова заветна реченица: „Ништа није коначно изгубљено све док смо уистину будно свесни свог дичног српског корена, древног грчког завичаја и општечовечанског европског опредељења.“

Пре три недеље, 5. децембра 2011, уручено ми је писмо једне (мени познате) племените, родољубиве и душевне госпође, иначе ћерке нашег знаменитог политичара из времена пре Другог светског рата. У њему ми је написала да смрт професора Ђурића „треба да оплакује цела Србија“, јер је он то „заслужио самим својим постојањем“. Нека те потресне речи особе која никада није лично упознала нашег покојника овде непосредно претходе овим последњим:

Слава и хвала професору Михаилу Ђурићу.